

Elizabeth Gilbert

jedi
moli
voli

Potruga za smislom života od
Italije preko Indije do Indonezije

Prevela
Milica Cvetković

■ Laguna ■

Naslov originala

Elizabeth Gilbert

EAT PRAY LOVE

Copyright © by Elizabeth Gilbert 2006

All rights reserved

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Suzani Bouen – za obezbeđeno utočište na razdaljini
od čak dvadesetak hiljada kilometara*

*Govori istinu, govori istinu, govori istinu.**

Šeril Luiz Moler

* Osim kad pokušavaš da obaviš hitnu transakciju nekretnina na Baliju, kakva je opisana u Trećem delu.

UVOD
ili
Kako funkcioniše ova knjiga
ili
Sto deveta perla

Kada putujete Indijom – posebno po svetim mestima i ašramima – vidate mnogo ljudi koji nose perle oko vrata. Vidate i mnogo starih fotografija golih, mršavih i zastrašujućih jogina (a ponekad čak i bucmastih, ljubaznih i ozarenih) kako isto nose perle. Te niske perli zovu se džapa male. U Indiji se one koriste vekovima da pomognu pobožnim Indusima i budistima da se usredsrede za vreme molitve i meditacije. Niska se drži jednom rukom i prebira prstima ukrug – po jedna perla se dodirne za svako ponavljanje mantre. Kad su srednjovekovni krstaši pošli na Istok u svete ratove, sretali su vernike kako se mole s tim džapa malama, divili se toj tehnici i doneli ideju kući, u Evropu, kao brojanice.

Tradicionalna džapa mala ima nanizanih sto osam perli. U najezoteričnijim krugovima istočnjačke filozofije broj sto osam smatra se najpovoljnijim, savršenim trocifrenim proizvodom broja tri, čiji zbir daje devet, što su tri trojke. A tri je, naravno, broj koji predstavlja uzvišenu ravnotežu, kao što jasno vidi svako ko je proučavao bilo Sveto Trojstvo bilo običnu barsku stolicu. S obzirom na to da je cela ova knjiga posvećena mojim naporima da nađem ravnotežu, odlučila sam da je konstruišem

kao džapa malu i podelim na sto osam priča ili perli. Ovaj niz od sto osam priča nadalje je podeljen u tri dela, o Italiji, Indiji i Indoneziji – tri zemlje koje sam obišla u vreme te godine samoispitivanja. Ta podela znači da u svakom delu ima po trideset šest priča, što mi se dopada na ličnom nivou jer sam sve to pisala kad sam imala trideset šest godina.

Sada, pre nego što se pretvorim u Luisa Farakana uz svu tu numerološku tematiku, dozvolite da zaključim time što ću reći da mi se sviđa ideja nizanja priča prema strukturi džapa male stoga što je ona tako... strukturalna. Iskreno duhovno ispitivanje jeste i uvek je bilo poduhvat metodične discipline. Traganje za Istinom nije nekakva trapava gužva bez pravila, pa čak i u ovo veliko vreme trapave gužve bez pravila. Kao tragaču i piscu, pomagalo mi je da se držim perli što sam više mogla, kako bih što bolje pažnju usredsredila na ono što sam se trudila da postignem.

U svakom slučaju, svaka džapa mala ima posebnu perlu viška – sto devetu – koja, kao privesak, stoji van uravnoteženog kruga od onih sto osam. U početku sam mislila da je sto deveta perla rezerva za slučaj nužde, kao dodatno dugme na skupom džemperu ili najmlađi sin u kraljevskoj porodici. Međutim, izgleda da postoji viša svrha. Kad u toku molitve prstima naiđete na taj putokaz, treba da zastanete u meditaciji i zahvalite učiteljima. Tako da ovde, kod svoje sto devete perle, zastajem pre nego što sam i počela. Zahvaljujem svim svojim učiteljima koji su se za tih godinu dana pojavljivali preda mnom u tako mnogo neobičnih oblika.

Ali posebnu zahvalnost dugujem svojoj guru, koja je često bila saosećajna i veoma velikodušno dozvolila da učim u njenom ašramu dok sam boravila u Indiji. Ovo je i trenutak da razjasnim kako pišem o svojim iskustvima u Indiji isključivo sa svoje tačke gledišta, a ne kao teolog ni kao zvanični portparol nekoga posebno. Zbog toga u knjizi neću koristiti ime svoje učiteljice – ne mogu da govorim u njeno ime. Njena učenja

najbolje govore za sebe. Neću otkriti ni ime ni mesto njenog ašrama, čime ću poštediti tu lepu instituciju publiciteta za koji ona niti ima interesa niti resursa.

Poslednja izjava zahvalnosti: Dok su imena rasuta po ovoj knjizi izmenjena iz raznih razloga, odlučila sam da promenim ime svakog redom koga sam upoznala – kako indijsko, tako i zapadnjačko – u ašramu u Indiji. To je zbog uvažavanja činjenice da većina ljudi ne ide na duhovno hodočašće da bi se kasnije pojavili kao lik u knjizi. (Osim ako to nisam ja.) Napravila sam samo jedan izuzetak samonametnutoj politici anonimnosti. Ričard iz Teksasa zaista se zove Ričard i zaista je iz Teksasa. Htela sam da koristim njegovo pravo ime zato što je za mene bio tako značajan u Indiji.

Samo još nešto – kad sam pitala Ričarda da li mu smeta da u knjizi pomenem kako je bio narkoman i pijanac, kazao je da je to sasvim u redu.

Ipak, prvo – Italija...

ITALIJA
ili
„Govori kao što jedeš.“
ili
Trideset šest priča o potrazi
za uživanjem

1

Volela bih da me Đovani poljubi.

Ali ima mnogo razloga iz kojih bi to bila užasna ideja. Pre svega, Đovani je deset godina mlađi od mene i – kao i većina Italijana od dvadesetak godina – još živi s majkom. Same te dve činjenice činile su ga za mene nemogućim romantičnim partnerom, budući da sam tridesetčetvorogodišnja Amerikan-ka s profesijom, upravo izašla iz neuspelog braka i razornog, beskrajnog razvoda neposredno praćenog strasnom ljubavnom vezom koja se mučno okončala slomljenim srcem. Zbog tih uzastopnih gubitaka osećala sam se tužno, krhko i otprilike sedam hiljada godina staro. Samo iz načela nisam želela da tu jadnu, razvedenu staru sebe nametnem ljupkom, neukaljanom Đovaniju. Da ne pominjem kako sam konačno stigla u to doba kad žena počne da se pita je li najmudrije da se prevaziđe gubitak jednog lepog smeđookog mladog čoveka time što će se odmah pozvati drugi u krevet. Zato sam već mnogo meseci bila sama. Zato sam, u stvari, rešila da čitavu ovu godinu provedem u celibatu.

Sad bi lukav posmatrač mogao da zapita: „Zašto si onda došla u Italiju?“

Na to jedino mogu da odgovorim, posebno dok s druge strane stola gledam zgodnog Đovanija: „Odlično pitanje.“

Đovani je moj tandem partner za razmenu. Zvuči kao insinuacija, ali nažalost nije. To znači da se srećemo nekoliko večeri nedeljno ovde u Rimu i uvežbavamo jezik onog drugog. Prvo pričamo na italijanskom, a on je strpljiv sa mnom; onda pričamo na engleskom i ja sam strpljiva s njim. Otkrila sam Đovanija nekoliko nedelja pošto sam stigla u Rim, zahvaljujući onom velikom internet-kafeu na Trgu Barbarini, preko puta ulice u kojoj je fontana sa skulpturom seksi morskog sirencu koji duva u školjku. On (Đovani, a ne sirenac) okačio je obaveštenje na oglasnoj tabli da Italijan traži nekog kome je engleski maternji jezik radi vežbanja konverzacije. Odmah pored njegovog obaveštenja bilo je drugo s ponovljenim tekstom od reči do reči, identično sve do fonta. Jedina razlika bila je u mejl-adresama i jedno je postavio neko po imenu Đovani, drugo je glasilo na ime Dario. Čak je i broj kućnog telefona bio isti.

Služeći se svojim oštrim intuitivnim moćima, istovremeno sam obojici poslala mejl i na italijanskom upitala: „Da niste možda braća?“

Đovani je odgovorio na tu vrlo *provocativo* poruku: „Još bolje, blizanci smo!“

Da – mnogo bolje. Kako se ispostavilo, bili su visoki, tamnokosi i lepi identični blizanci od dvadeset pet godina, s onim ogromnim nežnim italijanskim očima od kojih sam se prosto topila. Pošto sam ih upoznala, zapitala sam se treba li možda da prilagodim pravilo o celibatu ove godine. Na primer, možda bih mogla da budem u potpunom celibatu *izuzev* da kao ljubavnike imam dva lepa dvadesetpetogodišnja italijanska blizanca. Što me je pomalo podsećalo na prijateljicu koja je vegetarijanka osim kad je reč o slanini, no svedjedno... Već sam sastavljala pismo *Penthausu*:

U treperavim senkama koje prave sveće u rimskom kafeu bilo je nemoguće reći čije ruke milu...

Ali ne.

Ne i ne.

Tu maštariju sam presekla u pola reči. Nije trenutak da tražim romansu i (kao što dan prati noć) da dodatno komplikujem već zamršen život. Bio je trenutak da potražim nekakvo isceljenje i mir koji mogu doći samo u samoći.

U svakom slučaju dosad, do polovine novembra, sramežljivi, marljivi Đovani i ja postali smo bliski drugari. Što se tiče Darija – onog veselijeg i raskalašnijeg brata – njega sam upoznala s divnom prijateljicom Šveđankicom Sofi, a kako su *oni* provodili večeri u Rimu, druga je vrsta tandema razmene. No Đovani i ja smo samo pričali. Ovaj, jeli i pričali. Jeli i pričali već više prijatnih sedmica, delili picu i blage gramatičke ispravke, a ovo večer nije bilo izuzetak. Lepo večer novih izraza i sveže mocarele.

Sad je ponoć i spustila se magla, a Đovani me prati do mog stana sporednim rimskim ulicama koje organizovano krivudaju oko starih građevina kao rukavci koji vijugaju oko senovitih šumaraka čempresa. Sad smo stigli do ulaznih vrata. Okrećemo se jedno drugom. On me toplo grli. Ovo je već bolje; prvih nekoliko nedelja samo se rukovao sa mnom. Mislim da bi, ostanem li u Italiji još tri godine, možda i smogao hrabrost da me poljubi. S druge strane, mogao bi da me poljubi upravo sada, večeras, tu pred vratima... još ima priliku... mislim, stisnuti smo jedno uz drugo pod ovom mesečinom... i naravno, to bi bila strašna greška... ali tako je divna mogućnost da to uradi upravo sada... da bi mogao samo da se sagne... i... i...

Ne.

Odvaja se od mene.

„Laku noć, draga moja Liz“, kaže.

„*Buona notte, caro mio*“, odgovaram.

Penjem se uz stepenice do stana na četvrtom spratu. Ulazim sama u majušnu garsonjeru. Zatvaram vrata za sobom. Još jedno usamljeno vreme za krevet u Rimu. Još jedan dug san

preda mnom, bez ikoga i ičega u krevetu osim gomile knjiga s italijanskim frazama i rečnika.

Sama sam, sama sam, potpuno sama.

Shvativši tu realnost, spuštam tašnu, bacam ključeve i pritisam čelo uz pod. Evo, nudim univerzumu svoju žarku molitvu zahvalnosti.

Prvo na engleskom. Zatim na italijanskom.

A onda – tek da ne bude zabune – na sanskrtu.

2

Pošto sam već u molitvi na podu, dozvolite da u tom položaju ostanem dok idem tri godine unazad do trenutka kad ova priča i počinje – trenutka kad sam bila tačno u istom položaju: na kolenima na podu i molila se.

Doduše, sve ostalo u prizoru starom tri godine bilo je različito. Tog puta nisam bila u Rimu već u kupatilu na spratu velike kuće u predgrađu Njujorka, koju smo moj muž i ja nedugo ranije kupili. Bio je hladni novembar, oko tri sata ujutro. Moj muž je spavao u našem krevetu. Ja sam se krila u kupatilu četrdeset sedmu noć zaredom i – kao i svih prethodnih noći – jecala sam. Jecala tako snažno, zapravo, da se oko mene na pločicama širilo čitavo jezero suza i slina, pravo Inferior jezero (ako tako hoćete) sve moje sramote, straha, zabune i bola.

Više ne želim da budem u braku.

Veoma snažno sam se trudila da o tome ništa ne znam, ali istina mi se uporno nametala.

Više ne želim da budem u braku. Ne želim da živim u toj kućerini. Ne želim da imam dete.

A trebalo bi da želim da imam dete. Imala sam trideset jednu godinu. Moj muž i ja – bili smo zajedno osam godina, u braku šest – izgradili smo ceo život na opštem očekivanju

da ću, kad doživim preneražujuću starost od trideset godina, poželeti da se skrasim i imam decu. Dotad ću se, oboje smo očekivali, već umoriti od putovanja i biti srećna što živim u velikoj, bučnoj kući punoj dece i prekrivača domaće izrade, s baštom u dvorištu i ugodnim paprikašem koji se krčka na šporetu. (Činjenica što je to bila prilično precizna slika moje majke živ je pokazatelj toga kako mi je nekada bilo teško da razlikujem sebe od te moćne žene koja me je odgajila.) Međutim, nisam – a zgrozila sam se otkrivajući to – želela ništa od toga. Naprotiv, kako su isticale moje dvadesete, a krajnji rok od TRIDESET se nadvijao nada mnom kao smrtna kazna, otkrila sam da ne želim da zatrudnim. Uporno sam čekala da poželim bebu, ali to se nije dešavalo. A znam kako je to kad nešto želiš, verujte mi. Dobro mi je poznato kakvo je osećanje imati želju. No nje nije bilo. Štaviše, nisam prestajala da mislim na ono što mi je sestra rekla jednom dok je dojila prvo dete: „Roditi dete je kao tetovaža na licu. Treba zaista da budeš sigurna šta želiš pre nego što se tome predaš.“

Kako sam mogla sad da ustuknem? Sve je bilo na svom mestu. To je trebalo da bude ta godina. U stvari, već smo nekoliko meseci pokušavali da zatrudnim. Ipak se ništa nije desilo (osim činjenice da sam – gotovo u sarkastičnoj poruzi trudnoći – doživljavala psihosomatske mučnine, pa bih svakodnevno nervozno izbljuvala doručak). A svakog meseca kad dobijem menstruaciju krišom sam u kupatilu šaputala: *Hvala, hvala, hvala, hvala što imam još jedan mesec života...*

Probala sam sebe da ubedim kako je to normalno. Mislila sam kako mora da se sve žene osećaju tako kad pokušavaju da zatrudne. (Reč koju sam koristila bila je „neodlučna“, a izbegavala sam mnogo precizniji opis: „potpuno obuzeta strahom“.) Ubeđivala sam sebe da su moja osećanja uobičajena i pored svih dokaza o suprotnom – kao što je poznanica na koju sam naletela prethodne nedelje i koja je upravo saznala da je prvi put trudna, posle dve godine i čitavog bogatstva

potrošenog na lečenje neplodnosti. Bila je u ekstazi. Oduvek je želela da bude majka, rekla mi je. Priznala je da godinama u potaji kupuje odelca za bebe i krije ih ispod kreveta, da ih njen muž ne bi našao. Na licu sam joj videla radost i prepoznala je. To je ista radost koja je sijala s mog lica prethodnog proleća, onog dana kad sam otkrila da će me časopis za koji sam radila poslati na zadatak na Novi Zeland, da napišem članak o potrazi za džinovskom lignjom. Pomislila sam: „Sve dok se ne budem osećala isto tako ushićeno zbog bebe kao zbog odlaska na Novi Zeland u potragu za džinovskom lignjom, ne mogu imati bebu.“

Više ne želim da budem u braku.

Danju sam odbijala tu pomisao, ali ona bi me noću obuzimala. Kakva katastrofa! Kako to da sam toliki kreten da zagazim tako duboko u brak, samo da bih ga napustila? A godinu dana ranije kupili smo tu kuću. Zar nisam želela tu lepu kuću? Zar je nisam volela? Pa zašto sam onda lunjala po njenim hodnicima svake noći i urlala kao Medeja? Zar se nisam ponosila svim onim što smo nagomilali – prestižnu kuću u Dolini Hadsona, stan na Menhetnu, osam telefonskih linija, prijatelje, izlete i zabave, vikende provedene u vršljanju po odabranim velikim prodavnicama sređenim kao kutija, kupovinu sve više uređaja na kredit? Aktivno sam učestvovala u svakom trenu stvaranja tog života – pa zašto sam imala utisak da ništa od toga ne liči na mene? Zašto sam se osećala tako pritisnuta dužnošću, umorno od prevashodnog hranitelja porodice i domaćice, društvenog koordinatora i šetača psa, supruge i buduće majke i – u nekim ukradenim trenucima – pisca...?

Više ne želim da budem u braku.

Muž je spavao u drugoj prostoriji, u našem krevetu. Istovremeno sam ga volela i nisam mogla da ga podnesem. Nisam mogla da ga probudim da učestvuje u mojoj uznemirenosti – čemu to? Već me je mesecima posmatrao kako se rastačem, kako se ponašam kao ludača (oboje smo se složili oko te reči)

i samo sam ga iscrpljivala. Oboje smo znali da *sa mnom nešto nije u redu*, a on je za to gubio strpljenje. Svađali smo se i plakali, bili iznureni tako kao što samo par čiji se brak ruši može da bude iznuren. Imali smo pogled izbeglica.

Mnogi razlozi zbog kojih nisam želela više da budem supru- ga tom čoveku suviše su lični i previše tužni da bih ih ovde iznosila. Veliki deo toga bilo je u vezi s mojim problemima, ali je dobar deo imao veze i s njegovima. To je prirodno; u braku je, uostalom, uvek dvoje – dva glasa, dva mišljenja, dva sukobljena sklopa odluka, želja i ograničenja. Ipak smatram da nije u redu da u svojoj knjizi raspravljam o njegovim problemima. A ne bih ni od koga tražila da poveruje u to da sam sposobna da prenesem objektivnu verziju naše priče te će stoga hronika neuspeha našeg braka ostati neispričana. Neću ni raspredati o svim razlozima zbog kojih sam i dalje želela da mu budem žena ili o njegovoj divnoj prirodi, o tome zbog čega sam se udala za njega i zbog čega nisam mogla da zamislim život bez njega. Ništa od toga neću naćeti. Biće dovoljno da kažem kako je one noći i dalje istovremeno bio moj svetionik i moj albatros. Jedino nezamislivije od odlaska bilo je ostajanje; jedino nemogućnije od ostajanja bilo je odlaženje. Nisam želela da uništim ništa i nikoga. Samo sam želela da se tiho izvučem na zadnja vrata, da ne izazivam frku i posledice, a onda da ne prestanem da trčim dok ne stignem na Grenland.

Ovaj deo moje priče nije srećan, znam. No iznosim ga ovde zato što će se dogoditi nešto na onom podu u kupatilu što će zauvek promeniti pravac mog života – gotovo kao neki od onih ludih astronomskih superdogađaja kad planeta sklizne u spoljni prostor bez ikakvog razloga, pa se njeno istopljeno jezgro pomeri i izmesti polove i radikalno promeni oblik, tako da čitava masa planete najednom postane izdužena umesto okrugla. Nešto nalik tome.

A dogodilo se to da sam počela da se molim. Znete ono – Bogu.

3

E to mi je bilo prvi put. I pošto sam prvi put u svoju knjigu uvela tu opterećenu reč – BOG – i pošto je to reč koja će se mnogo puta javljati na ovim stranicama, činilo mi se da je pošteno da ovde načas zastanem i objasnim šta tačno podrazumevam pod tom rečju, tako da ljudi mogu odmah da odluče koliko treba da se vređaju.

Čuvajući za kasnije raspravu o tome postoji li uopšte Bog (ne – evo bolje zamisli: hajde da tu raspravu potpuno preskočimo), dozvolite prvo da objasnim zašto koristim reč Bog, a mogla bih isto tako lako da koristim reči *Jehova*, *Alah*, *Šiva*, *Brama*, *Višnu* ili *Zevs*. S druge strane, mogla bih Boga da zovem „Ono“, kao što se govori u drevnim sanskrtskim spisima, a što mislim da se približava sveobuhvatnom i neizgovorenom biću koje katkad iskusim. Međutim, ono „Ono“ za mene ima bezličan prizvuk – stvar, a ne biće – i ne mogu da se molim Onome. Treba mi pravo ime kako bih u potpunosti osetila lično prisustvo. Iz istog tog razloga, kad se molim, ne upućujem molitve Univerzumu, Velikoj praznini, Sili, Vrhovnom biću, Celini, Stvoritelju, Svetlosti, Višoj sili, pa čak ni najpoetskijoj manifestaciji božjeg imena koja je, mislim, preuzeta iz gnostičkih jevanđelja: „Senka Okretanja“.

Nemam ništa protiv nijednog od ovih termina. Osećam da su svi jednaki jer su jednako prigodni i neprigodni opisi onog neopisivog. No svakom od nas treba funkcionalno ime za tu neopisivost, pa je „Bog“ ime koje meni zvuči najtoplije i zato njega koristim. Trebalo bi da priznam i to da uopšteno govorim o Bogu kao o „Njemu“, što mi ne smeta jer za mene to je samo zgodna lična zamenica, nije precizan anatomski opis ili razlog za revoluciju. Naravno, ne smeta mi ako ljudi Boga nazivaju

„Njom“ i shvatam potrebu da to rade. Opet – za mene su to dva jednaka termina, podjednako prigodna i neprigodna. Ipak, zaista smatram da je pisanje velikim slovom obe zamenice lep manir, sitna učtivost u prisustvu božanstva.

Iako ne i teološki, kulturološki, ja sam hrišćanka. Po rođenju sam protestantskog, belog, anglosaksonskog ubeđenja. I premda volim velikog učitelja mira koga zovu Isus i zadržavam pravo da se pitam u izvesnim teškim situacijama šta bi zaista On uradio, ne mogu da progutam ono uvreženo hrišćansko pravilo da je Hristos *jedini* put do Boga. Strogo uzevši, onda sebe ne mogu nazivati hrišćankom. Većina hrišćana koje poznajem prihvataju moja osećanja o tome s naklonošću i bez predubedenja. Opet, većina hrišćana koje poznajem ne govore vrlo strogo. Onima koji govore (i misle) strogo, jedino mogu da ponudim žaljenje ako sam im povredila osećanja i da se uklonim.

Tradicionalno, odgovorila sam transcendentnim misticima svih religija. Oduvek sam bez daha od uzbuđenja odgovarala svakome ko je rekao kako Bog ne živi u dogmatskim spisima ili na udaljenom tronu na nebu već zaista obitava vrlo blizu nama – mnogo bliže nego što možemo zamisliti, diše tačno kroz naša srca. Sa zahvalnošću odgovaram svakome ko je putovao u središte tog srca, i ko se zatim vratio u svet s veću za nas da je Bog *doživljaj uzvišene ljubavi*. U svakoj religijskoj tradiciji na zemlji bilo je uvek mističnih svetaca i onih koji su prevazišli granice prostorno-vremenske stvarnosti i izveštavali tačno o ovom iskustvu. Nažalost, mnogi od njih su završili uhapšeni i pogubljeni. Svejedno, o njima imam vrlo visoko mišljenje.

Na kraju, ono što sam počela da verujem o Bogu je jednostavno. To je nešto kao ovo – jednom sam imala zaista sjajnu kerušu. Potekla je iz kafilerije. Bila je mešanac desetak različitih pasmina, ali kao da je nasledila najbolje osobine svih njih. Bila je mrka. Kad bi me pitali: „Koja je to vrsta psa?“, uvek bih davala isti odgovor: „Ona je mrki pas.“ Slično tome, kad se

pokrene pitanje: „U koju vrstu Boga veruješ?“, moj odgovor je lak: „Verujem u veličanstvenog Boga.“

4

Od one noći na podu u kupatilu, kad sam se prvi put neposredno obratila Bogu, svakako sam imala mnogo vremena da formulišem svoje stavove o božanstvu. Usred te mračne novembarske krize, međutim, nisam bila zainteresovana da formulišem poglede na teologiju. Zanimalo me je samo da spasem život. Konačno sam primetila da sam naizgled dosegla stanje beznađa i očajja koje ugrožava život i shvatila da ponekad ljudi u tom stanju pribegnu traženju pomoći od Boga. Mislim da sam to pročitala u nekoj knjizi.

A Bogu sam kroz isprekidane jecaje rekla nešto u stilu: „Zdravo, Bože. Kako si? Ja sam Liz. Drago mi je što smo se upoznali.“

Tako je – obraćala sam se tvorcun univerzuma kao da smo se upoznali na nekom koktelu. No radimo s onim što znamo u životu, a te reči uvek koristim na početku nekog poznanstva. Zapravo jedva sam se uzdržala da ne kažem: „Oduvek sam bila veliki obožavalac tvog dela...“

„Žao mi je što te gnjavim ovako kasno“, nastavila sam, „ali u ozbiljnoj sam nevolji. I žao mi je što ti se dosad nisam neposredno obraćala, ali nadam se da sam uvek izražavala veliku zahvalnost za sve što si mi dao u životu.“

Ta misao me je navela da još jače zajecam. Bog me je pričekao. Pribrala sam se dovoljno da nastavim: „Kao što ti je poznato, nisam vična molitvi. Ali možeš li, molim te, da mi pomogneš? Očajnički mi je potrebna pomoć. Ne znam šta da radim. Potreban mi je odgovor. Molim te, reci mi šta da radim. Molim te, reci mi šta da radim. Molim te, reci mi šta da radim...“

Tako se molitva svela na taj jednostavan vapaj – *Molim te, reci mi šta da radim* – ponavljan stalno iznova. Ne znam koliko puta sam molila. Znam samo da sam molila kao neko ko preklinje za život. A plač se nastavio u nedogled.

Sve dok – sasvim naglo – nije stao.

Sasvim naglo otkrila sam da više ne plačem. U stvari, prestala sam da plačem usred jecaja. Moj jad je potpuno isisan iz mene. Podigla sam čelo s poda i uspravila se iznenađeno, pa se pitala hoću li sad ugledati neko Veliko Biće koje je uzelo moje jadikovanje. Tamo, međutim, nikoga nije bilo. Prosto sam bila sama. Mada ne i potpuno sama. Bila sam okružena nečim što mogu da opišem kao prostor tišine – tako retke tišine da nisam želela da ispuštim dah iz straha da je ne odagnam. Sedela sam potpuno nepomično. Ne znam da sam ikada doživela takvu nepomičnost.

Onda sam začula glas. Molim vas da se ne uzrujavate – nije to bio holivudski starozavetni glas Čarltona Hestona, a ni glas koji mi kaže kako moram da izgradim igralište za bejzbol u svom dvorištu. Bio je to samo moj glas, koji se javio iz mog sopstvenog bića. Ipak je to bio glas koji nikada dotad nisam čula. Bio je to moj glas, samo savršeno mudar, miran i saosećajan. Tako bi mi glas zvučao da sam ikad u životu iskusila ljubav i izvesnost. Kako da opišem toplinu ljubavi u tom glasu koji mi je dao odgovor koji mi je zauvek zapečatio veru u božanstveno?

Glas je rekao: *Liz, vrati se u krevet.*

Ispustila sam dah.

Istog trenu bilo mi je jasno kako jedino to treba da uradim. Nijedan drugi odgovor ne bih prihvatila. Ne bih verovala moćnom gromkom glasu koji bi rekao: *Moraš se razvesti od muža!* ili *Ne smeš se razvesti od muža!* Stoga što to nije istinska mudrost. Istinska mudrost daje jedini moguć odgovor u svakom trenutku, a te noći je vraćanje u krevet bio jedini moguć odgovor. *Vrati se u krevet*, kazao je sveznajući unutrašnji glas zato što trenutno, u tri ujutro jednog četvrtka u novembru,

ne treba da znaš krajnji odgovor. *Vrati se u krevet*, zato što te volim. *Vrati se u krevet*, zato što zasad jedino treba da se odmoriš i povedeš mnogo računa o sebi dok ne saznaš odgovor. *Vrati se u krevet* tako da ćeš, kad naiđe bura, biti dovoljno snažna da se izboriš s njom. A bura stiže, draga. Ubrzo. Samo ne noćas. Stoga:

Liz, vrati se u krevet.

Na izvestan način ova epizodica ima sva obeležja tipičnog hrišćanskog iskustva razgovora – mračna noć duše, poziv za pomoć, glas koji odgovara, osećaj preobražaja. Samo ne bih rekla da je to za mene bio religiozni *razgovor*, ne u onom tradicionalnom maniru ponovnog rađanja ili spasenja. Ono što se dogodilo te noći nazvala bih, zapravo, početkom religioznog *razgovora*. Prvim rečima otvorenog i istraživačkog dijaloga koji će me, na kraju, zaista dovesti vrlo blizu Boga.

5

Da sam ikako mogla znati kako će sve – kao što je Lili Tomlin jednom rekla – postati uveliko gore pre nego što postane mnogo gore, nisam sigurna da bih te noći baš lepo spavala. Međutim, sedam veoma teških minuta kasnije, zaista sam ostavila muža. Kad sam konačno donela tu odluku, smatrala sam da je najgore prošlo. To pokazuje tek koliko sam malo znala o razvodu.

U časopisu *Njujorker* objavljena je karikatura – dve žene razgovaraju i jedna kaže drugoj: „Želiš li zaista nekoga da upoznaš, moraš se razvesti od njega.“ Naravno, moje iskustvo bilo je suprotno. Rekla bih kako, želiš li zaista da **PRESTANEŠ** nekoga da znaš, moraš se razvesti od njega. Ili nje. Jer to se dogodilo između mene i mog muža. Verujem da smo zaprepastili jedno drugo brzinom kojom smo, od ljudi koji su jedno

drugo poznavali najbolje na svetu, postali dvoje međusobno najneshvatljivijih neznanaca svih vremena. Na dnu tog nepoznavanja bila je užasna činjenica da smo oboje činili nešto što ono drugo nikada ne bi smatralo mogućim; on nije ni slutio da ću ga zaista ostaviti, a ja nikad, ni u snu, ne bih pomislila da bi mi on otežavao da odem.

Najiskrenije sam verovala da, kad ostavim muža, nas dvoje možemo savladati sve praktične poslove za samo nekoliko sati uz kalkulator, zdrav razum i malo dobre volje prema onome koga smo nekad voleli. Prvo sam predložila da prodamo kuću i svu imovinu podelimo napola; nije mi ni padalo na pamet da ćemo postupiti drugačije. On taj predlog nije smatrao poštenim. Zato sam povećala ponudu, pa čak predložila drugačiju podelu: kako bi bilo da on preuzme svu imovinu, a ja svu krivicu? No čak ni ta ponuda nije dovela do poravnanja. Tada više nisam znala šta da radim. Kako da pregovarate kad ste već ponudili sve? Ništa nisam dalje mogla osim da čekam njegov predlog. Osećaj krivice što sam ga ostavila sprečavao me je da pomislim kako smem da zadržim išta od novca koji sam zaradila te poslednje decenije. Štaviše, moja tek pronađena duhovnost navodila me je da je osnovno da se ne sukobljavamo. Eto u kom sam se položaju našla – nit ću se braniti od njega nit ću ga napadati. Veoma dugo, a protivno savetima svih kojima je stalo do mene, opirala sam se čak i da se konsultujem s advokatom jer sam smatrala da bi i to bio čin ratovanja. U tome sam htela da budem pravi Gandi. Želela sam da u tome budem pravi Nelson Mendela. Smetnuvši s uma tada da su i Gandi i Mendela bili *pravnici*.

Prolazili su meseci. Živela sam u neizvesnosti i čekala da budem oslobođena i da vidim kakvi će uslovi biti. Živeli smo odvojeno (on se preselio u naš stan na Menhetnu), ali ništa nije bilo rešeno. Računi su se gomilali, karijere tapkale u mestu, kuća je propadala, a moj muž je ćutanje prekidaao samo

povremenim komuniciranjem radi podsećanja na to kakav sam kreten.

A tu je bio i Dejvid.

Sve komplikacije i traume tih ružnih godina razvoda umnožene su dramom s Dejvidom – čovekom u koga sam se zaljubila dok sam napuštala brak. Jesam li rekla da sam se „zaljubila“ u Dejvida? Htela sam reći kako sam izronila iz braka u Dejvidov zagrljaj potpuno isto kao što u crtanom filmu cirkuski izvođač skače s visoke platforme u čašu vode i potpuno nestane. Dočepala sam se Dejvida da bih izbegla iz braka kao da je on poslednji helikopter koji poleće iz Sajgona. U njega sam uložila nadu za spas i sreću. Tačno je, volela sam ga. No kad bih smislila jaču reč od „očajnički“ da opišem kako sam volela Dejvida, upotrebila bih ovde tu reč, a voleti očajnički je uvek najteže.

Čim sam ostavila muža preselila sam se kod Dejvida. On je bio – on jeste – divan mlad čovek. Rođeni Njujorčanin, glumac i pisac, s onim mekim smeđim italijanskim očima od kojih sam se oduvek (jesam li već ovo pominjala?) topila. Okretan, nezavisan, vegetarijanac, psovač, duhovan, zavodljiv. Buntovni pesnik jogin iz Jonkersa. Božji lični seksi nov međubazni igrač. Prava faca. Više od face. Bar je za mene bio takav. Kad je moja najbolja prijateljica Suzan prvi put čula da pričam o njemu i videla užarelost na mom licu rekla je: „Zaboga, mala, u velikoj si nevolji.“

Dejvid i ja smo se upoznali kad je igrao u komadu zasnovanom na mojim pripovetkama. Glumio je lik koji sam izmislila, što već nešto govori. U očajničkoj ljubavi uvek je tako, zar ne? U očajničkoj ljubavi uvek izmišljamo likove svojih partnera, tražimo da budu ono što nam je od njih potrebno, a onda se osetimo uništeno kad oni odbiju da igraju ulogu koju smo im namenili.

No provodili smo se tako divno tih prvih meseci dok je još bio moj romantični junak a ja njegov živi san. Bili su to uzbuđenje i srodnost kakve nikad nisam ni zamišljala. Izmislili smo vlastiti jezik. Išli smo na izlete i putovanja. Peli smo se na vrhove svega. Plivali do dna svega, planirali putovanja

po svetu na koja ćemo zajedno ići. Bilo nam je zabavnije dok zajedno čekamo u redu za registraciju kola nego većini parova na medenom mesecu. Dali smo jedno drugom isti nadimak, da ne bi bilo razlike među nama. Zajedno smo smišljali ciljeve, zavete, obećanja i večere. On mi je čitao knjige i *prao veš*. (Prvi put kad se to dogodilo zaprepašćeno sam pozvala Suzan da je obavestim o toj divoti: „*Muškarac* je upravo oprao *moj veš*! Čak je ručno prao one osetljive stvari!“ Ona je odgovorila: „Zaboga, mala, u velikoj si nevolji.“)

Prvo leto Liz i Dejvida izgledalo je kao montaža zaljubljanja u svakom romantičnom filmu koji sam videla, sve do šljapkanja po talasima i držanja za ruke dok trčimo kroz zlatne livade u smiraj dana. U to vreme još sam mislila da će razvod proći elegantno iako sam mužu dala leto slobodno od razmišljanja o njemu kako bismo se oboje ohladili. U svakom slučaju bilo je vrlo lako da ne mislim na sav taj gubitak usred one sreće. Onda se to leto (poznato inače kao „odlaganje izvršenja kazne“) završilo.

Devetog septembra 2001, poslednji put sam se sreła licem u lice s mužem, a nisam znala da će svaki sledeći susret iziskivati advokate da posreduju između nas. Večerali smo u restoranu. Pokušala sam da razgovaram o našem razdvajanju, ali samo smo se posvađali. Dao mi je do znanja da sam lažljivica i izdajica i da me mrzi i da više nikada sa mnom neće razgovarati. Dva jutra kasnije probudila sam se posle teške noći i saznala da se oteți avioni zabijaju u dve najviše zgrade u mom gradu, a sve nepobedivo što je nekada stajalo celo sad postaje tinjajuća lavina ruševine. Pozvala sam muža da proverim je li bezbedan pa smo zajedno naricali nad tim užasom, ali nisam otišla njemu. Te nedelje, kad su svi u Njujorku odbacili netrpeljivost radi odbrane od veće tragedije, opet se nisam vratila mužu. Tako smo oboje bili svesni toga da je sve zaista gotovo.

Neće biti veliko preterivanje kad kažem da sledeća četiri meseca nisam spavala.

Već sam smatrala da sam se rastočila, ali sad (u skladu s očiglednom propašću čitavog sveta) moj život se zaista pretvorio u paramparčad. Zazirem od razmišljanja o tome šta sam nametnula Dejvidu tih meseci zajedničkog života, odmah posle jedanaestog septembra i razdvajanja s mužem. Zamislite kako se iznenadio kad je otkrio da je najsrećnija, najsamopouzdanija žena koju je sreo zapravo – kad je uzmeš izdvojeno – mutno bezdno bola. Nisam mogla da prestanem da plačem. Tada je počeo da se povlači i ja sam spoznala drugo lice mog strastvenog romantičnog junaka – Dejvida koji je usamljen kao parijski, hladan na dodir, s potrebom za više ličnog prostora od krda bizona.

Dejvidovo iznenadno emocionalno ustukanje verovatno bi za mene bilo katastrofalno čak i pod najboljim okolnostima budući da sam najosetljiviji oblik života na planeti (nešto kao hibrid zlatnog retrivera i pilepka), ali ono su za mene bile najgore okolnosti. Bila sam utučena i zavisna, tražila sam više brige od naramka prerano rođenih trojki. Zbog njegovog povlačenja osećala sam se samo još ugroženije, a moje potrebe su jedino pojačavale njegova povlačenja, sve dok nije odustao pod paljbom mojih jecajućih molbi: „Kuda ćeš? Šta se dogodilo s nama?“

(Savet za zabavljanje: Muškarci OBOŽAVAJU ovo.)

Postala sam zavisna od Dejvida (u svojoj odbranu kažem da je on to pothranjivao budući da je „muškarac – fatal“), a kad je njegova pažnja počela da se koleba, trpela sam lako predvidive posledice. Zavisnost je oznaka svake ljubavne priče zasnovane na zanesenosti. Sve počinje kad vam objekt obožavanja dodeli halucinogenu dozu nečega što se i ne usuđujete da priznate da želite – emocionalni spid bol, možda, gromovite ljubavi i mutnog uzbuđenja. Ubrzo počnete da čeznete za tom intenzivnom pažnjom, gladno opsednuti kao svaki narkos. Kad vam je droga uskraćena, odmah postanete bolesni, ludi i istrošeni (da ne pominjem i ozlojeđenost na dilera koji je prvo podržavao tu

zavisnost, ali sad odbija da ispljune potporu – uprkos činjenici da *znate* da je negde krije zato što vam ju je *nekad davao za džabe*). U sledećoj fazi nađete se smršali i drhtavi u uglu, sigurni jedino u to da biste i dušu prodali ili opljačkali suseda samo da dođete do toga *bar još jednom*. U međuvremenu, sad vas se objekt obožavanja gadi. Gleda vas kao nekoga koga nikad nije sreo, a kamoli voleo veoma strasno. Da nevolja bude veća, to mu ne možete zameriti. Hoću da kažem, preispitajte se. Jadna ste zbrka, neprepoznatljiva čak i u svojim očima!

To je, dakle to. Sada ste dosegli poslednje odredište zaludečnosti – potpuno i bespoštedno obezvređivanje sebe.

Čak i to što danas mogu mirno da pišem o tome jak je dokaz o isceljujućoj moći vremena jer ga nisam dobro podnosila dok se događalo. Gubitak Dejvida neposredno posle neuspeha braka i posle terorističkog napada na moj grad i u vreme najružnijih delova razvoda (životnog iskustva koje je moj prijatelj Brajan uporedio s „doživljavanjem zaista teške saobraćajne nesreće otprilike dve godine svakog božjeg dana“)… e pa, to je prosto suviše!

Dejvid i ja smo i tih dana imali nastupe lepog provoda i srodnosti, ali noću, u njegovom krevetu, postala sam jedini preživeli nuklearne zime dok se on *vidno* povlačio od mene, iz dana u dan sve više, kao da sam kužna. Plašila sam se noći kao tamnice. Ležala bih tamo pored Dejvidovog prelepog, nedostupnog i usnulog tela pa bih ponirala u paniku usamljenosti i detaljne misli o samoubistvu. Boleo me je svaki deo tela. Osećala sam se kao nekakva primitivna mašina na oprugu, nategnutu daleko jače nego što je predviđeno da izdrži, spremna da se rasprsne uz veliku opasnost po sve u blizini. Zamišljala sam delove svog tela kako se otkidaju od trupa ne bi li umakli vulkanskom jezgru nesreće koja sam *ja* postala. Mnogih jutara Dejvid bi se budio i zaticao me kako spavam grčeci se na podu pored kreveta, skupljena na hrpi peškira iz kupatila, nalik psu.

„Šta se sad dogodilo?“, upitao bi – još jedan muškarac koga sam potpuno iscrpla.

Mislim da sam u to vreme izgubila petnaestak kilograma.

6

Ali nije bilo sve loše tih nekoliko godina...

Zato što vam Bog nikada ne zalupi vrata pred nosom a da ne otvori kutiju s kolačićima izviđačica (ili već kako ide ta stara izreka), neke divne stvari su mi se dogodile u senci sve te tuge. Pre svega, konačno sam počela da učim italijanski. Uz to sam našla indijskog gurua. Na kraju me je pozvao stari iscelitelj da dođem kod njega u Indoneziju.

Objasniću sve u produžetku.

Pre svega sve se malo razvedrilo kad sam se početkom 2002. iselila iz Dejvidovog stana i prvi put u životu našla stan za sebe. Nisam mogla da ga priuštim pošto sam još plaćala onu kućerinu u predgrađu u kojoj više niko nije živio i koju mi je muž branio da prodam, još sam se trudila da izađem na kraj s pravnčkim i savetničkim računima... ali za opstanak bilo je neophodno da imam svoj stan s odvojenom spavaćom sobom. Taj stan smatrala sam gotovo za sanatorijum, konačište u kome ću se oporaviti. Okrečila sam zidove najtoplijim bojama koje sam našla i svake nedelje kupovala cveće, kao da sebe posećujem u bolnici. Sestra mi je dala termofor kao poklon za naseljenje (tako da ne ležim potpuno sama u hladnom krevetu), pa sam svake noći spavala s tim naslonjenim uz grudi, kao da lečim sportsku povredu.

Dejvid i ja smo raskinuli zauvek. A možda i nismo. Teško je setiti se sad koliko puta smo tih meseci raskidali i opet nastavljali. Pojavio se nekakav obrazac: rastala bih se od Dejvida, povratila snagu i samopouzdanje, a onda bi se njegova strast

prema meni (privučena kao i uvek mojom snagom i samopouzdanjem) ponovo raspalila. S uvažavanjem, trezveno i inteligentno raspravljali bismo o „novom pokušaju“, uvek s istim zdravim planom da se minimalizuju očigledne nesrodnosti. Posvetili smo se rešavanju toga. Jer kako je moguće da dvoje koji su mnogo zaljubljeni *ne* završe srećno zauvek? To je *moralo* funkcionisati. Je li tako? Ponovo sjedinjeni svežim nadama, proveli bismo nekoliko mahnito srećnih dana. Ponekad čak i nedelja. No s vremenom bi se Dejvid opet povlačio od mene a ja bih se prilepila za njega (ili bih se ja prilepila za njega a on bi se povlačio – nikako nismo uspeli da shvatimo kako se to pokreće), pa bih ponovo završila uništena. A on bi otišao.

Dejvid je bio moja mačja trava i kriptonit.

U vreme kad smo *bili razdvojeni*, koliko god ono teško bilo, uvežbavala sam samački život. A to iskustvo dovelo je do rađanja unutrašnje promene. Počela sam da osećam kako – i pored toga što je moj život i dalje izgledao kao lančani sudar na njudžerzijskoj naplatnoj rampi u vreme praznične gužve – teturajući stižem do toga da budem pojedinac koji upravlja sobom. Kad se nisam osećala samoubilački zbog razvoda ili zbog drame s Dejvidom, zapravo sam osećala nekakvo oduševljenje svim delovima vremena i prostora koji su se pojavili u mojim danima pa sam sebi postavljala radikalno novo pitanje: „Liz, šta *ti* želiš da radiš?“

Uglavnom se nisam ni usuđivala da odgovorim na to pitanje (još veoma potresena napuštanjem braka) već sam prosto bila ushićena što ono postoji. A kad sam konačno počela da odgovaram, radila sam to oprezno. Sebi sam dozvoljavala samo izražavanje sitnih, bebećih želja. Na primer:

Želim da idem na časove joge.

Želim da rano odem s ove zabave, pa da stignem kući i čitam roman. Želim da kupim sebi novu pernicu.

Bio je tu uvek i onaj čudni odgovor, svaki put isti:

Želim da naučim italijanski jezik.

Godinama sam želela da govorim italijanski – jezik koji je za mene lepši od ruža – ali nikad nisam uspela da nađem praktično opravdanje za učenje. Zašto ne bih utvrdila francuski ili ruski koje sam pre mnogo godina učila? Ili da naučim da govorim španski, što bi mi pomoglo da se bolje sporazumevam s milionima mojih zemljaka Amerikanaca? Šta bih radila s italijanskim? Ne bih se preselila u Italiju. Bilo bi praktičnije da naučim da sviram harmoniku.

A zašto bi uvek nešto moralo da ima praktičnu primenu? Godinama sam bila pravi marljivi vojnik – radila, stvarala, nikada nisam preskočila rok, vodila sam računa o bližnjima, o desnim i kreditu, glasala itd. Zar se život svodi samo na dužnosti? Zar mi je u onom mračnom razdoblju gubitka potrebno neko drugo opravdanje za učenje italijanskog osim činjenice da je to jedino što mogu da zamislim da će mi tog trenutka doneti zadovoljstvo? Uostalom, učenje jezika i nije neki poseban cilj. Nisam s trideset dve godine rekla: „Želim da postanem prima-balerina Njujorškog baleta.“ Učenje jezika zapravo je nešto što *može* da se uradi. Stoga sam se upisala na kurs na jednom od onih mesta za produženo obrazovanje (poznato i kao *Večernja škola za raspuštenice*). Prijatelji su to smatrali urnebesnim. Nik me je pitao: „Zašto učiš italijanski? Zato da bi – u slučaju da Italija ikada opet osvoji Etiopiju i ovog puta zapravo uspe – mogla da se hvališ kako znaš jezik koji se govori u dve cele zemlje?“

Međutim, ja sam uživala. Svaka reč je bila raspevani slavuj, mađioničarski trik, poslastica. Šljapkala bih kući po kiši, punila kadu, ležala u peni i naglas čitala italijanski rečnik da mi odvrati misli od razvoda i slomljenog srca. Od tih reči smejala sam se s oduševljenjem. Mobilni telefon sam počela da zovem *il mio telefonino* („moj majušni telefončić“). Postala sam jedna od onih dosadnih osoba koje uvek govore *ćao!* Samo što sam bila dodatno dosadna jer sam uvek objašnjavala otkuda potiče reč *ciao*. (Ako baš morate da znate, to je skraćeno od rečenice koju su koristili srednjovekovni Venecijanci kao pozdrav s

bliskim ljudima: *Sono il suo schiavo!* Što znači: „Tvoj sam rob!“ Samo izgovaranje tih reči činilo je da se osećam seksi i srećno. Advokatica koju sam unajmila za razvod rekla je da ne brinem; kazala je kako je imala klijentkinju (poreklom Korejku) koja je, posle bljutavog razvoda, zvanično promenila ime u nešto italijansko, samo da bi se opet osećala seksi i srećno.

Možda ću se na kraju *preseliti* u Italiju...

7

Ono što je takođe bilo vredno pažnje, a dešavalo se u to vreme bila je moja novonađena avantura duhovne discipline. Potpomognuta i podstaknuta, naravno, time što sam u život uvela pravog živog indijskog gurua – za koga ću zauvek biti zahvalna Dejvidu. Prvi put kad sam bila u Dejvidovom stanu upoznao me je s njom. Istovremeno sam se zaljubila u oboje. Kročila sam u Dejvidov stan i videla sliku na njegovoj komodi prelepe Indijke koja zrači i pitala: „Ko je to?“

Rekao mi je: „To je moja duhovna učiteljica.“

Srce mi je poskočilo, pa se saplelo o sebe i palo na nos. Onda je ustalo, otreslo se, duboko udahnulo i objavilo: „Želim i ja duhovnu učiteljicu.“ Doslovno mislim da je moje *srce* to reklo preko mojih usta. Osetila sam onu čudnu podeljenost u sebi, a moj um je načas iskoračio iz tela, okrenuo se da zaprepašćeno pogleda srce i nemo rekao: „*ZAISTA* želiš?“

„*Da*“, odgovorilo je srce. „*Zaista želim*.“

Tada je moj um upitao srce, pomalo sarkastično: „*A OTKAD to?*“

No ja sam već znala odgovor: od one noći na podu u kupatilu.

Bože, zaista sam želela duhovnu učiteljicu! Odmah sam se dala na fantaziranje kako bi to bilo da je imam. Pretpostavila sam da bi ona prelepa Indijka koja zrači dolazila u moj stan

nekoliko večeri nedeljno pa bismo sedele, pile čaj i pričale o božanskom, ona bi mi davala zadatke za čitanje i objašnjavala značaj čudnog osećanja koje sam imala za vreme meditacije...

Ta fantazija potpuno je zbrisana kad mi je Dejvid pomenuo međunarodni status te žene, desetine hiljada učenika – od kojih je mnogi nisu uživo upoznali. Svejedno, rekao je, ovde u Njujorku je okupljanje svakog utorka uveče guruovih privrženika koji dolaze na grupnu meditaciju i pevanje. „Ako te previše ne izbezumljuje pomisao da budeš u prostoriji s nekoliko stotina ljudi koji slave božje ime na sanskrtu, možeš ponekad doći.“

Sledećeg utorka sam pošla s njim. Daleko od toga da su me izbezumili ti ljudi sasvim normalnog izgleda koji pevaju Bogu, samo sam posle pevanja osetila da mi se duša diže u prozračnost. Te večeri sam išla kući osećajući da vazduh prolazi kroz mene, kao da sam čisto platno što leprša na konopcu za veš, kao da je i sam Njujork postao grad od pirinčane hartije – a ja dovoljno laka da trčim po krovovima. Išla sam svakog utorka na pevanje. Zatim sam svakog jutra meditirala uz drevnu sanskrtsku mantru koju je guru davala svim učenicima (kraljevska *Om Nama Šivaja* što znači: „Poštujem božanstvo koje obitava u meni“). Zatim sam prvi put čula uživo gurua, a od njenih reči sam se ježila po čitavom telu, čak i po licu. Kada sam čula da ima ašram u Indiji, znala sam da moram što pre tamo da odem.

8

U međuvremenu sam morala da otputujem u Indoneziju.

A to se, opet, dogodilo zbog zadatka za časopis. Upravo kad sam naročito žalila sebe jer sam bez prebijene pare, sama i zarobljena u Internirskom logoru razvoda, urednica ženskog časopisa pitala me je da li bi mogla da mi plati da odem na Bali i napišem reportažu o odmoru uz jogu. Uzvratila sam joj

nizom pitanja, uglavnom u stilu *Je li grašak zelen i Da li Džejms Braun silazi*. Kad sam stigla na Bali (koji je, najkraće rečeno, veoma lepo mesto), učitelj koji vodi joga letovalište upitao nas je: „Dok ste svi ovde, ima li nekoga ko bi hteo da poseti balijeuskog iscelitelja devete generacije?“ (Još jedno pitanje previše očigledno da bi se na njega odgovorilo), tako da smo svi te večeri otišli isceliteljevoj kući.

Iscelitelj, kako se ispostavilo, bio je sitan starac kože boje rđe i vedrih očiju, uglavnom bezub. Njegova sličnost s Jodom, likom iz *Zvezdanih ratova*, ne može se preuveličati. Zvao se Ketut Lijer. Govorio je s poteškoćom mada potpuno zabavno engleski, ali je tamo bio i prevodilac za slučajeve kad ovaj zapne s nekom reči.

Naš učitelj joge unapred nam je rekao kako svako treba da iscelitelju postavi po jedno pitanje ili iznese problem, a ovaj će nam pomoći u nevolji. Danima sam smišljala šta da ga pitam. Prve misli su mi bile sasvim bangave. *Hoćete li naterati mog muža da mi da razvod? Hoćete li učiniti da Dejvida ponovo seksualno privlačim?* S pravom sam se stidela sebe zbog takvih misli: ko još pređe na drugi kraj sveta i sretno se s prastarim isceliteljem u Indoneziji samo da bi ga zamolio da posreduje u *nevoljama s momcima?*

Stoga sam, kad me je starac upitao šta zaista želim, našla druge, istinitije reči.

„Želim da steknem trajno iskustvo Boga“, rekla sam mu. „Ponekad mi se čini da shvatam božanstvo ovog sveta, ali onda ga izgubim jer me skrenu sitne želje i strahovi. Želim da sve vreme budem s Bogom. Ipak ne želim da budem monahinja niti da se potpuno odreknem zemaljskih zadovoljstava. Valjda želim da naučim kako da živim u ovom svetu i uživam u njegovim divotama, ali i da se posvetim Bogu.“

Ketut je kazao da na to može odgovoriti slikom. Pokazao mi je crtež koji je nacrtao jednom dok je meditirao. Bila je to dvopolna ljudska figura, uspravna, ruku sklopljenih u molitvi.